

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається питання планування місцевого економічного розвитку як наслідок від процесів інтеграції України у міжнародний економічний простір. Увага зосереджена на важливому інструменті активізації місцевого економічного розвитку, а саме: співробітництві. Розглядається співробітництво публічного та приватного секторів економіки, співробітництво органів влади різних рівнів управління, співробітництво влади, бізнес середовища та громадськості. Визначені загальні риси можливих форм співробітництва. Окреслені можливості, які відкриваються завдяки транскордонному співробітництву. Зазначені аргументи на користь доцільності залучення громадськості до планування місцевого економічного розвитку. Визначена залежність спрямованості проєктів місцевого економічного розвитку для України від інтеграційних процесів. Відмічені пріоритетні проєкти місцевого економічного розвитку для добровільно об'єднаних територіальних громад (створення кооперативів, заснування агенцій місцевого розвитку, облаштування територій пріоритетного розвитку бізнесу), а також ризики, які заважають запровадженню базових, з позиції об'єднаних громад, інструментів місцевого економічного розвитку.

Ключові слова: інтеграційні процеси, місцевий економічний розвиток, співробітництво, об'єднані територіальні громади, ризик, інструменти, планування.

Сментына Наталья

ВЛИЯНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ПЛАНИРОВАНИЕ МЕСТНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассматривается вопрос планирования местного экономического развития как следствие интеграции Украины в

международное экономическое пространство. Внимание сосредоточено на важном инструменте активизации местного экономического развития, а именно: сотрудничестве. Рассматривается сотрудничество публичного и частного секторов экономики, сотрудничество органов власти различных уровней управления, сотрудничество власти, бизнес среды и общественности. Определены общие черты возможных форм сотрудничества. Указаны возможности, открывающиеся благодаря трансграничному сотрудничеству. Указаны аргументы в пользу целесообразности привлечения общественности к планированию местного экономического развития. Определена зависимость направленности проектов местного экономического развития для Украины от интеграционных процессов. Отмечены приоритетные проекты местного экономического развития для добровольно объединенных территориальных громад (создание кооперативов, основание агентств местного развития, обустройство территорий приоритетного развития бизнеса), а также риски, мешающие внедрению базовых, с позиции объединенных громад, инструментов местного экономического развития.

Ключевые слова: интеграционные процессы, местное экономическое развитие, сотрудничество, объединенные территориальные общины, риск, инструменты, планирование.

Smentyna Natali

INFLUENCE OF INTEGRATED PROCESSES ON PLACING LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT

The article deals with the issue of planning of local economic development because of Ukraine's integration into the international economic space. Attention focused on an important tool for activating local economic development, namely: cooperation. The cooperation of public and private sectors of the economy, cooperation of authorities of different levels of government as well as cooperation of authorities, business environment and public is considered. The general features of possible forms of cooperation defined. The opportunities provided by cross-border cooperation outlined. There are arguments supporting

feasibility of involving the public in the planning of local economic development. The dependence of orientation of local economic development projects for Ukraine on integration processes is determined. Priority projects of local economic development for amalgamated territorial communities are noted (creation of co-operatives, establishment of local development agencies, arrangement of priority business development areas), as well as risks that prevent the introduction of basic instruments of local economic development from the position of amalgamated territorial communities/

Key words: integration processes, local economic development, cooperation, amalgamated territorial communities, risk, tools, planning.

Постановка проблеми. Процеси міжнародної економічної інтеграції визначають пріоритети сучасного етапу інтернаціоналізації господарського життя, що проявляється у зростанні виробничої взаємозалежності економічних суб'єктів із різних країн, міжнародної мобільності факторів виробництва та готової продукції. Не лишаються осторонь і питання планування економічного розвитку на місцях як основи, фундаменту та базису економічного зростання держави.

Глобалізація світової економіки перерозподіляє відповідальність за місцевий економічний розвиток у межах національної економіки: зменшується роль держави та посилюється, відповідно, роль органів місцевого самоврядування. Реформа децентралізації, що стартувала в Україні у 2014 році, активізувала економічну активність органів місцевого самоврядування, мотивуючи їх до ефективного та раціонального використання наявного потенціалу, до прийняття управлінських рішень з пошуку альтернатив та додаткових можливостей підвищення рівня конкурентоспроможності територіальних громад, в основі чого лежить досягнення належного рішення надання послуг місцевим жителям, поліпшення соціальних умов життя, формування повноцінного життєвого середовища. Відтак, прагнучи поліпшити добробут своєї громади та розуміючи посилення відповідальності за місцевий розвиток місцеві органи влади спільними зусиллями з представниками бізнесу та громадського суспільства планують майбутній розвиток громади, роблячи акцент на інноваційних інструментах управління. У пошуках таких інструментів

представники органів місцевого самоврядування вдаються до вивчення передового досвіду країн-сусідів, з метою його подальшої адаптації в реаліях України. Як результат, інтеграція у міжнародний економічний простір та запровадження низки інструментів місцевого економічного розвитку, зокрема таких як партнерство, транскордонне, міжрегіональне, міжнародне співробітництво призводять до генерування спільних проєктів, здатні посилити конкурентоспроможність громад. У свою чергу, виступаючи осередком інновацій, територіальні громади перетворюються у двигуна економічного зростання національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема планування місцевого економічного розвитку останнім часом є об'єктом багатьох дискусій. Серед досліджень, присвячених даній проблемі, варто відмітити роботи таких науковців, як: А. Ткачук, В. Кашевський, П. Мавко [1], які визначили особливості, притаманні стратегічному плануванню у громадах України в контексті зміни підходів до регіонального розвитку в країнах Європи; С. Біла, О. Шевченко, М. Кушнір та ін. науковці Національного інституту стратегічних досліджень [2], які узагальнили сучасні підходи до стимулювання економічного зростання на місцевому рівні, дослідили вплив фінансових та інвестиційних важелів на динаміку економічного зростання на місцевому рівні, та надали рекомендації, щодо оптимального використання ресурсного потенціалу, стимулювання співробітництва на рівні територіальних громад, підвищення результативності управлінського впливу місцевої влади на соціально-економічний розвиток території; М. Боровська, І. Шевченко, А. Бабікова та ін.[3], які дослідили інноваційні механізми управління розвитком соціально-економічних систем, зробивши основний акцент на механізмі розвитку людського капіталу у науково-освітньому середовищі. Разом з тим, відносна новітність реформи децентралізації та невідповідність місцевої влади новоутворених територіальних громад в Україні до прийняття управлінських рішень зі стимулювання місцевого економічного розвитку породжує низку проблем, що вимагають свого подальшого дослідження.

Постановка завдання. З урахуванням зазначеного вище, мета статті полягає у дослідженні впливу інтеграційних процесів на процес планування місцевого економічного розвитку, визначенні можливостей, які відкриваються перед громадами завдяки інтеграції, а також ризиків, що супроводжують процес.

Виклад основного матеріалу. Важливим інструментом активізації місцевого економічного розвитку є співробітництво. Залежно від того, хто виступає суб'єктом взаємовідносин, співробітництво може приймати різні різновиди. Так, наприклад, доцільно розглядати співробітництво публічного та приватного секторів економіки, співробітництво органів влади різних рівнів управління, співробітництво влади, бізнес середовища та громадськості.

Загальними рисами можливих форм співробітництва варто визнати такі:

- поєднання зусиль декількох суб'єктів, що співпрацюють між собою в питаннях управління місцевим економічним розвитком;
- результат осмисленого рішення партнерів;
- охоплює певний проміжок часу;
- партнери погоджуються спільно працювати та надавати певні ресурси для отримання взаємної користі.

Однією з передумов активного включення України до процесу міжнародної економічної інтеграції є успішна реалізація державної регіональної політики в частині міжтериторіального зближення зв'язків приграничних територій. Формою її прояву є, перш за все, розвиток транскордонного співробітництва. Україна належить до держав зі значною часткою приграничних територій. 19 із 27 регіонів країни межують із сусідніми державами. Саме на прикордонних територіях безпосередньо перетинаються значна кількість життєво важливих питань взаємодії держав-сусідів, включаючи зовнішньополітичні, економічні контракти, прямий діалог що допомагає як закріпити зв'язки, що склалися, так і спільно шукати рішення нових соціально-економічних завдань у світі, що стрімко змінюється.

Місце транскордонного співробітництва в територіальному розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання потенціалу прикордонних територій двох або більше країн, що мають спільний кордон. Перш за все, це культурний обмін, вивчення передового досвіду, безпосередні зв'язки органів влади різних рівнів, підприємств, громадських організацій, а також спільні економічні проекти, які дають синергетичний ефект для обох сторін.

Сьогодні транскордонне співробітництво здійснюється як на міждержавному рівні, так і на рівні територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади. Цілі та завдання розвитку транскордонного співробітництва відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та регіональних стратегій розвитку прикордонних регіонів України визначено Державною програмою розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки [4].

Межі можливостей транскордонного співробітництва істотно розширюються за рахунок допомоги, яка надається Європейським Союзом через його програми та ініціативи. З 1990 Європейський Союз здійснює фінансову підтримку транскордонного співробітництва шляхом використання ряду ініціатив, програм та проєктів, а саме: INTERREG, PHARE CBC, TACIS CBC, PHARE CREDO, MEDA, CARDS, LACE.

Найбільшою програмою місцевих ініціатив ЄС щодо підтримки розвитку прикордонних регіонів є INTERREG, в центрі уваги якої знаходиться прикордонне співробітництво, базовими підходами до якого (в межах певного прикордонного простору) визнано: спільне програмування; впровадження спільної структури управління та прийняття рішень; створення спільної фінансової структури [3, с 153]. PHARE CBC – програма підтримки транскордонного співробітництва прикордонних територій країн Центральної Європи, які межують з ЄС. Іншими фінансовими інструментами ЄС стали програми TACIS CBC, що охоплює прикордонні регіони Росії, України, Білорусії та Молдови, MEDA – для віддалених прикордонних регіонів країн не членів ЄС; CARDS –

нова програма для західних Балканських країн, LACE – проект Асамблеї європейських прикордонних регіонів, мета якого проводити роз'яснювальну та інформаційно-рекламну роботу позитивної практики транскордонного співробітництва.

Одним із головних критеріїв, якими користується Європейська Комісія відбираючи проекти, що претендують на отримання фінансової допомоги з коштів зазначених вище ініціатив, є стійкий та довгостроковий вплив на міський, місцевий або регіональний розвиток у прикордонних регіонах.

Як відмічають науковці, міжрегіональне співробітництво формує певні рамки модернізації регіональної економічної політики держави, зокрема йдеться, про: орієнтир на самодостатній розвиток; пошук і реалізацію “імпульсу” місцевого економічного розвитку; єдність мотивації розвитку слабких і сильних регіонів; організацію форм співробітництва та інститутів міжрегіональної інтеграції [5, с. 120].

Із запровадженням реформи децентралізації в Україні домінуючими стали питання партнерства влади із приватним і неурядовим секторами. Таких учасників співробітництва прийнято називати стейкхолдерами та розуміти під ними фізичних осіб або організації, що виявляють інтерес до проблеми, яку планується вирішити спільними зусиллями, та які готові брати участь в обговоренні пропозицій. При виборі зацікавлених сторін варто керуватися двома критеріями: спроможність та зацікавленість, що дозволяють виділити чотири групи зацікавлених осіб: тих, що не бажають змін і не можуть вплинути на зміну поточного стану справ; ті, хто бажає змін, проте не в силах вплинути на ситуацію; тих хто може вирішити наявні проблеми, проте не має на це бажання; і нарешті – найважливіша група – ті, хто бажає змін та може цього досягти.

Україна, будучи залучена до світогосподарських процесів, зокрема, інтеграції, інтернаціоналізації, глобалізації, усе більше вдається до запровадження на теренах української практики державного управління запровадженням передового зарубіжного досвіду партнерської співпраці. Влада на місцях усе більше розуміє

вадливості залучення бізнес-середовища та громадськості до планування місцевого економічного розвитку та реалізації окреслених перспективи спільними зусиллями. Залучення громадськості важливе з наступних позицій:

- мешканці більше дізнаються про громаду, проблеми, з якими стикаються керівні структури;
- громадськість матиме змогу висловити свою думку та переконатися, що вона почута;
- громадяни краще починають розуміти дії посадовців;
- формується патріотизм.

Низка проектів міжнародної технічної допомоги, що реалізуються в Україні, спрямовані на залучення стейкхолдерів місцевого економічного розвитку до його планування та реалізації, що є наслідком впливу світових інтеграційних процесів. Зокрема, на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад формуються робочі групи з питань планування місцевого економічного розвитку. Робоча група поєднує по-перше, представників влади (як правило, голову об'єднаної громади, керівників різних відділів органів місцевого самоврядування, що мають відношення до економічного розвитку. Залежно від розмірів та приналежності громади до одиниць адміністративно-територіального устрою, це можуть бути керівники відділів економічного розвитку, інвестиційної політики, житлово-комунального сектору тощо). По-друге, представників бізнес-середовища – як правило йдеться про фізичних-осіб підприємців, керівників великих підприємств, що зареєстровані на території громади. По-третє, громадськість – представники громадських організацій, молодіжної ради, освіти та науки. Склад робочої групи не регламентовано, разом з тим, громади за власної ініціативи вдаються до його затвердження. Відтак, на членів робочої групи покладаються зобов'язання дослідити місцевий економічний потенціал, сформувані економічний профіль добровільно об'єднаної громади, віднайти можливості активізації місцевого економічного розвитку, сформувавши проекті пропозиції та відповідальність за просування проектних пропозицій з метою отримання альтернативного бюджетному фінансуванню.

Інтеграційні процеси визначають і спрямованість проектів місцевого економічного розвитку для України.

У числі найбільш пріоритетних – створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (наприклад, Галицинівська об'єднана територіальна громада (далі – ОТГ) Миколаївської області визначила пріоритетом створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з вирощування і переробки лікарських і ефірно-маслинних рослин "Лавандафест", а також сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з переробки овочевих і плодоовочевих сільськогосподарських культур, Кочубеївська ОТГ – створення медового та молочного кооперативу, Музиківська ОТГ – створення плодово-ягідного кооперативу). Серед інструментів місцевого економічного розвитку, які знаходять своє втілення у проектних пропозиціях – розширення доступу до відкритих територій, парків та інших місць відпочинку, планування і облаштування території-трансформера під проведення різних заходів як місцевого так і загальноукраїнського масштабу (торгова площа вихідного дня, спортивні заходи, територія відпочинку, проведення фольклорних, музичних і інших фестивалів, тощо), облаштування ринку сільгосппродукції, перехід від навчання до роботи.

Деякі громади віддають перевагу створенню структури, що фокусуватиме свою діяльність на активізації місцевого економічного розвитку громади. Йдеться про такий інструмент місцевого економічного розвитку як створення агенції місцевого економічного розвитку. Місія агенції – сприяти розвитку ОТГ, використовуючи внутрішні та залучені зовнішні ресурси, активно співпрацюючи з владою вищих рівнів, господарюючими суб'єктами, організаціями громадянського суспільства, беручи участь як у формуванні, так і реалізації стратегій та планів економічного розвитку ОТГ. Агенція вивчатиме проблеми громади, пов'язані з економічним розвитком, досліджуватиме перспективи розвитку громади; займатиметься створенням умов для економічного розвитку, підтримкою місцевих ініціатив на користь місцевого розвитку. Здебільшого таке рішення приймається ОТГ, які мають підґрунтя для заснування установи, зокрема вдале географічне розташування (поблизу обласного центру), сильну економічну позицію в регіоні, багатогалузеву місцеву економіку.

Важливе місце посідає питання енергоефективності – проведення енергоаудиту, утеплення будинків, модернізація котлів, модернізація мереж, перехід на біопаливо, зменшення залежності громади чи міста від зовнішніх енергоресурсів тощо.

Для об'єднаних територіальних громад важливим є вдале поширення інформації про громаду з метою залучення потенційних інвесторів та туристів, що посилюватиме економічний та туристичний потенціал громади. Одним з можливих інструментів на шляху просування до означеної мети – формування економічного профілю, що міститиме ключові показники різних складових потенціалу громади, з огляду на обґрунтування їх важливості для потенційного інвестора та користувачів Веб-сайтом ОТГ. З позиції інвестора економічний профіль повинен містити інформацію про перспективні галузі для інвестування, вільні земельні ділянки чи інформацію про вільні нежитлові приміщення під облаштування бізнесу, а також, що не менш важливе, про комунікації, які підведені до земельної ділянки та документацію на промислову нерухомість.

З питань запровадження у дію зазначених вище інструментів місцевого економічного розвитку, їх результативності та ефективності для очільників новоутворених об'єднаних територіальних громади та членів робочої групи з питань місцевого економічного розвитку на часі доволі актуальний досвід наших сусідів. Ознайомлення з досвідом стає можливим завдяки власним ініціативам, а також у межах проекту «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» [6].

Зазначене вище свідчить про великі можливості, що відкриваються перед громадами завдяки інтеграції, разом з тим, процес супроводжує низка ризиків. У числі основних – кадрова складова. Новоутворені громади опинилися у ситуації нестачі фахівців, здатних вирішувати питання місцевого економічного розвитку. Відтак постійно намагаються самовдосконалитися, відвідувати усілякі можливі тренінги, бізнес-форуми, конференції, заходи, які надають загальні знання з питань місцевого економічного розвитку, його планування, управління, можливих інструментів тощо.

Так, наприклад, приймаючи рішення про запровадження проекту місцевого економічного розвитку, розробники проекту стикаються, перш за все, зі споживчим ризиком. З точки зору

ринкових методів господарювання цей вид ризику визначається як основний та першочерговий з точки зору реалізації будь-яких заходів у розвинутій економічній системі. Його зміст полягає в тому, що без певної потреби споживачів, без наявності стратегічного набору видів продукції, робіт, послуг, які користуються попитом – створення та функціонування, наприклад, кооперативу є недоцільним та збитковим (збитки лягають на плечі засновників). Даний ризик загрожує втратою певного кола споживачів. Разом з тим, наслідки даного ризику можливо усунути шляхом реалізації комплексу маркетингових заходів (детального вивчення ринку – постачальників сировини, споживачів готової продукції а їх уподобань, конкурентів, та гнучкої цінової політики.

Важливим ризиком є ризик впровадження проектів місцевого економічного розвитку. Даний вид ризику проявляється у тому, що в ході реалізації проекту не буде досягнуто кінцевих (результуючих) показників: не вдасться налагодити ефективний виробничий процес; фактичний рівень економічного ефекту або інших вгод за проектом виявиться меншим за очікуваний; проект не може вийти на свої задекларовані планові показники обсягів виробництва продукції; проект буде не повністю реалізований незважаючи на залучення необхідних ресурсів; витрати на впровадження виявляться вищими ніж це попередньо очікувалось.

Для об'єднаних територіальних громади на часі фінансовий ризик – недостатності, відсутності чи ненадійності джерел фінансування. Відтак великі сподівання громад на грантові проекти.

Вимагає свого вирішення земельне питання. Кабінет Міністрів України прийняв постанову, яка запускає передачу сільгоспземель за межами населених пунктів у власність об'єднаних територіальних громад. Однак процес передачі земель займає чимало часу та вимагає значних фінансових вкладень на проведення інвентаризації, що є ризиком планування місцевого економічного розвитку.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок відносно впливу інтеграційних процесів на планування місцевого економічного розвитку. Це знаходить свій прояв

у запровадженні ідентичних світовій практиці господарювання форм співробітництва, інструментів місцевого економічного розвитку та практичних кроків на шляху їх запровадження. Одним із прикладів є хід протікання реформи децентралізації управління. Як результат, в об'єднаних територіальних громадах на підставі вивчення передового досвіду сусідів, приймаються рішення про створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, облаштування місць підтримки бізнесу, створення агенцій регіонального розвитку. Разом з тим, запровадженню цих інструментів можуть завадити кадровий, виробничий, фінансовий та інші види ризику. Однак їх впливу перешкоджатимуть виважені дії сіх стейкхолдерів місцевого економічного розвитку на етапі його планування та реалізації.

Література

1. Ткачук А.Ф. Стратегічне планування у громаді (навчальний модуль) / А. Ткачук, В. Кашевський, П. Мавко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 96 с.

1. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні : аналітична доповідь / [С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір та ін.]; під ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2013. – 54 с.

2. Инновационные механизмы стратегического управления развитием социально-экономических систем / М. А. Боровской, И. К. Шевченко. – Таганрог : Изд-во ТТИ ЮФУ, 2012. – 198 с.

3. Студенніков І. Регіональна політика в країнах Європи: уроки для України / С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – 171 с. – : с. 138 – 170.

4. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 554. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/554-2016-p>

5. Дунаєв І. В. Вплив інтеграційних процесів на модернізацію регіональної економічної політики / І. В. Дунаєв // Теорія та практика державного управління. – 1(52). – 2016. – с. 116-125.

6. А як там у сусідів: об'єднані громади перейняли польський досвід економічного розвитку // Український кризовий

медіа центр (від 06.02.2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucmc.org.ua/uk/lead-study-tour>.

1. Tkachuk A.F. Strategichne planuvannya u gromadi (navchal'nyj modul') / A. Tkachuk, V. Kashevs'kyj, P. Mavko. – К. : ІКСz «Legal'nyj status», 2016. – 96 s.

2. Sty'mulyuvannya ekonomichnogo zrostannya na miscevomu rivni : analitychna dopovid' / S. O. Biloyi. – К. : NISD, 2013. – 54 s.

3. Ynnovacyonnye mexanyzmy strategicheskogo upravleniya razvuytem sotsialno-ekonomycheskix sistem / M. A. Borovskoj, Y. K. Shevchenko. – Taganrog : Yzd-vo TTY YuFU, 2012. – 198 s.

4. Studennikov I. Regionalna polityka v krayinax Yevropy: uroky dlya Ukrainy / S. Maksymenka. – К.: Logos, 2000. – 171 s. – : s. 138 – 170.

5. Derzhavna programa rozvytku transkordonnogo spivrobitnyctva na 2016-2020 roky // Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 serpnia 2016 r. # 554 //Zakonodavstvo Ukrainy <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/554-2016-p>

6. Dunayev I. V. Vplyv integracijnyx procesiv na modernizaciju regionalnoi ekonomichnoi polityky / I. V. Dunayev // Teoriya ta praktyka derzhavnogo upravlinnya. – 1(52). – 2016. – s. 116-125.

7. A yak tam u susidiv: ob'yednani gromady perejnyaly pol'skyj dosvid ekonomichnogo rozvytku // Ukrainy'skyj kryzovyj media centr (vid 06.02.2018) [Elektronnyj resurs]. – Rezhy'm dostupu: <http://ucmc.org.ua/uk/lead-study-tour>.

Рецензент: Балджи М.Д., д.е.н., професор, Одеський національний економічний університет

15.05.2018